

A röpiratok, versek, levelek, önvallomások, nyilatkozatok, beszédek, az igazsághoz ragaszkodó, meggyőződésüket a kihallgatáson is bátran vállalók jegyzőkönyvrészletei példázzák a kötetben, hogy szembe lehet szállni a szervezett hazugság gépezetével.

A könyv egységes szerkezetét biztosítja, hogy minden kiválasztott és sokoldalúan dokumentált eset a jogállam szabályrendszere értelmében a politikai véleménynyilvánítás különböző kategóriáiba sorolható. Ezek rendőri kezelése, elfojtása és manipulálása a Kádár-kor puhuló diktatúrájának súlyos, máig ható öröksége.

Az már a történészek feladata, hogy a Kenedi János által összeállított kötet forráspublikációit is felhasználva, a forráskritika módszereivel ellenőrizve, feldolgozzák és megírják a Kádár-korszak történetét. Ez a KIS ÁLLAMBIZTONSÁGI OLVASÓKÖNYV megjelentetése után elodázhatatlan.

A homály oszlatásában elévülhetetlen szerepet vállalt Kenedi János könyve.

Modor Ádám

EGY KÉRDÉS, MELYNEK NEM ÁRT SEM HÁBORÚ, SEM RENDSZERVÁLTÁS

Fazekas Csaba: Kisegyházak és szektakérdés a Horthy-korszakban

Látószög könyvek. Teljes Evangéliumi Diák- és Ifjúsági Szövetség Szent Pál Akadémia, 1996. 260 oldal, az ára nincs feltüntetve

A szerző a két világháború közötti Magyarország vallási világának (melynek közéletében a történelmi egyházak – elsősorban a római katolikus egyház – meghatározó politikai szerepet játszottak) egy speciális jelenségét dolgozza fel.

Erre az időszakra esik – balszerencséjükre – az ún. szabadegyházak, a kor enyhén megalázó félhivatalos meghatározása szerint *szekták*, mai udvariasabb megjelöléssel *kisegyházak* megjelenése, szerény mérvű térnyerése.

Fazekas Csaba világosan jelzi, hogy dolgozatában nem teológiai vagy felekezettörténeti oldalról közelíti meg tárgyát, hanem magának a kornak az ideológiáját igyekszik jobban megérteni és megértetni az államhatalommal összefonódott történelmi egyházak „szektákkal” szembeni magatartása fényében.

A XIX. század második felében jelennek meg a szóban forgó kisegyházak, valamivel korábban a baptisták, majd nazarénusok, metodisták, pünkösdiel, Jehova Tanúi stb.

1895-ben többévi előkészítés után az Országgyűlés megalkotja esetleges törvényes elismerésükről a XLIII. törvénycikket, amely körül már megszületése pillanatában heves indulatok lángolnak fel. A törvény parlamenti vitájában egyfelől elhangzik, hogy e jogszabállyal a magyar törvényhozás „*régi adósságát törleszti*” (ugyanaz a gondolat szinte szó szerint az egyházakról alkotott 1990. évi IV. törvény általános vitájában is előkerült), másrészt pedig nagy hatással szólal meg az az érvelés, hogy az egész igyekezet csupán liberális szemfényvesztés, maga „*a javaslat nem céloz mást, mint az ezeréves keresztény sziklaalap szétrobbantását és helyébe a modern találmányú vallásszabadság cégére alatt a vallástalanság válygkockáinak beillesztését*”, sőt fölösleges is a törvény megalkotása, hiszen Magyarországon „*nem üldöznek senkit vallásáért, csak az ősi religiót, a katolikus vallást*”.

A korabeli parlamenti jegyzőkönyvek hűen őrzik az alsóházi képviselők igyekezetét, mellyel meg akarták nyugtatni a felsőház háborgó (elsősorban egyházi) tagjait, hogy ti. az egész törvény egyszerűen csak nélkülözhetetlen eleme a XX. századi európai Magyarországi jogrendjének, a gyakorlatban azonban nem kell tartani annak érvényesítésétől.

Hogy ez mennyire igaz, azt híven mutatja az 1895. évi XLIII. törvény csaknem százéves egyedülálló története, ugyanis nyugodtan kijelenthetjük, hogy e jogszabály alapján valószínűleg soha nem nyilvánítottak törvényesen elismert vallásfelekezetté egyetlen felekezetet sem. Igaz ugyan, hogy 1905-ben a baptista egyház kérésének részben helyt adtak, de csupán egyetlen budapesti egyházközségük tekintetében, a többieket (főként a vidékieket) a két világháború között végig üldözték, s a második világháború küszöbén ők is a betiltás sorsára jutottak. Az 1947. évi XXXIII. törvény pedig az újabban alakult vallások el-

ismerésére megőrizte az 1895. évi XLIII. törvény három paragrafusát, de mindazok esetében is, akiknek e jogszabály alapján állami elismerést biztosított, a létezéshez lehetőséget csak az egyházi jogokat korlátozó Szabad-egyházak Szövetségén belül adott, s mindvégig megmaradt az általános jogkorlátozás ellenére az az egyházak közötti különbség, ami a két világháború között bevett, elismert és megtúrt kategóriába sorolta a vallási közösségeket.

Fazekas Csaba sok-sok szemléltető anyaggal, olvasmányosan tárja az olvasó elé a szektakérdés húszas, harmincas évekbeli alakulását, megmutatva, hogy miután a rendkívül elenyésző méretű felekezeten kívüli körön túl minden állampolgár valamelyik bevett felekezet bejegyzett tagjának számított, hogyan igyekeztek a hiveiket féltő történelmi egyházak a közvéleményt a szekták „káros” tevékenységével, ijesztő voltával riogatni, s hogyan próbálták felhasználni befolyásukat az állammal való összefonódásukból eredően annak érdekében, hogy a szabadegyházak terjedését adminisztratív eszközökkel megakadályozzák.

Ez irányba az érvelés egyik eszköze a fegyverfogás állítólagos (vagy helyenként valóságos) elutasításában megmutatkozó negativizmus, a magyar eszmei talajon elképzelhetetlen liberális amerikai vagy nyugat-európai minták becsempészésének veszélye, majd egyre erősödő módon a bolsevizmus, a kommunizmus rémével való fenyegetőzés volt.

Érdekes jelensége az elemzett időszaknak, hogy a tusakodásban a történelmi egyházak egy-egy pillanatra egymásban is felismerték az ellenséget (sőt Fazekas megemlíti, hogy maga a baptista egyház is részleges elismerése után olykor nyilvánosan hangot adott az el nem ismert pünkösdi riasztó és nehezen tolerálható visszasságainak). Például a húszas évek közepén Nyisztor Zoltán akkor ismert katolikus publicista és teológus, mikor a püspöki kartól megkapja a megbízást a szektakérdésről való elemzőmunka elkészítésére, külön kitér arra, hogy „*a buddhizmus vagy az iszlám... nem szekta, mert az anyaszentegyház testéhez semmi köze, de viszont minden eretnység szekta, mert az Egyház fájáról tör le egy-egy ágat*”. Nem meri ugyan nyíltan szektának minősíteni a reformátusokat és az evangélikusokat, de

így fogalmaz: „*szeretik ezeket történelmi egyházaknak nevezni*”, majd nem hagy olvasóiban kétséget afelől, hogy e vallási csoportokat korábban eretnekeknek nevezték. A különbséget csupán abban látja, hogy bár minden eretnek egyben szektás is, viszont a kisebb felekezet már születése pillanatában az. A kor ismert hatásos teológusa, a református Csikesz Sándor felveszi a kesztyűt, s a „*szektárius lelkület*” kialakulásának elemzésében arra jut, hogy a római egyház tette lehetővé éppen egészségtelen misztikus vallási rajongása és az emberi tekintélyeknek feltétlen tiszteletet parancsoló gyakorlata révén a szektamozgalmak kialakulását. „*A róm. katolicizmusból azért nem támadt szekta – írja –, mert magában a róm. katolicizmus keretein belül éli a szekta életét.*”

Igaz azonban, hogy a „közös ellenség” mégis egymás mellé sodorta a nemzetállam törekvéseiben a történelmi egyházakat, s ez vezethetett annak kieroletéséhez, hogy a második világháború éveiben csaknem sikeres kísérletet tehettek a kisegyházak teljes adminisztratív felszámolására.

Kérdés, hogy Fazekas Csaba könyvének vannak-e konkrét tanulságai, vagy csupán egy elsüllyedt kor sájtatos és szügyenteljes jelenségeit akarja feldolgozni. Noha a szerző következetesen tartózkodik az aktuálpolitikai párhuzamok keresésétől, az olvasótól nem tiltható el az a feltételezés, hogy a megírást részben inspirálhatta a rendszerváltást követő évek restaurációs kísérlete, amikor a kormányzó nemzeti oldal kis híján keresztülerőltetett egy olyan törvénymódosítást, mely a százévesnél nem régebbi, illetve tízezer felüli tagnál kisebb létszámú egyházakat törölte volna.

De lehetetlen nem gondolnunk a könyv időszerűségére annak ismeretében, hogy a jelenlegi baloldali liberális kormány csaknem konkordátumot kötött a Vatikánnal, majd ennek képtelenségét vélhetőleg belátta, ám a közeljövőben mégis külön megállapodást kíván kötni az Egyházi Állammal, a római katolikus egyház külön érdekeit szem előtt tartva, minek következménye csak az lehet, hogy valamilyen formában újra kialakul a vallások hármas kategorizálása s az előnyök és hátrányok immár XXI. századi típusú, de mégis örök újraéle(sztő)dése.

Iványi Gábor